

TURINYS

Šachmatų istorija

5

Jausmų sumaištis

61

Kelionė į praeitį

145

ŠACHMATŲ ISTORIJA

Dideliame keleiviniame garlaivyje, vidurnaktį turėjusiame išplaukti iš Niujorko į Buenos Aires, viešpatavo įprastinė paskutinės valandos sumaištis ir bruzdesys. Vieni per kitus grūdosi išlydintieji bičiulius, bernaičiai iš telegrafo nusmauktomis ant šono kepurėmis šūkaudami pavardes nardė po garlaivio svetaines, buvo nešami lagaminai ir gėlės, vaikai smalsiai lakstė laiptais aukštyn žemyn, o orkestras, ignoruodamas triukšmą denyje, grojo tušą. Aš šnekučiuodamasis su pažįstamu stovėjau pasivaikščiojimų denyje atokiau nuo šio šurmilio, kai šalia mūsų du ar tris kartus plykstelėjo blykstė – ko gero, prieš pat garlaiviui išplaukiant reporteriai pasigavo kokią garsenybę interviu ir nuotraukoms. Mano draugas metęs žvilgsnį ton pusėn šyptelėjo.

– Retas paukštis denyje – Čentovičius. – O kadangi aš tai išgirdęs veikiausiai nutaisiau nesupratėlio miną, pridūrė: – Mirkas Čentovičius, pasaulio šachmatų didmeistris. Su turnyrais išmaišė visą Ameriką nuo rytų iki vakarų, dabar vyksta skinti pergalių į Argentiną.

Ir tada prisiminiau šį jauną pasaulio čempioną ir netgi keletą smulkmenų apie jo stulbinamai staigią karjerą; mano draugas, įdėmesnis nei aš laikraščių skaitytojas, papildė mano žinias

keletu anekdotų. Čentovičius maždaug prieš metus netikėtai atsidūrė greta neabejotinų šachmatų meno senmeistrių, tokių kaip Aliochinas, Kapablanka, Tartakoveris, Laskeris, Bogoljubovas; nuo tada, kai 1922 metais šachmatų turnyre Niujorke pasirodė septynmetis vunderkindas Reševskis, joks nepažįstamas šachmatininkas nebuvo įsiveržęs į šlovingąją gildiją ir sulaukęs visuotino domesio. Intelektinės Čentovičiaus savybės niekaip nepranašavo tokios stulbinamos karjeros. Neilgai trukus viešumon iškilo paslaptis, kad šis šachmatų meistras asmeniniame gyvenime negeba be rašybos klaidų užrašyti sakinio jokia kalba, o vienas iš pyktelėjusių jo kolegų piktdžiugiškai pašiepė, esą tas žmogus – „universalus analfabetas visose srityse“. Čentovičiaus tėvas buvo vargingas pietų slavas, laivininkas Dunojaus upėje, mažutę jo baržą vieną naktį sutraiskė grūdus gabenęs garlaivis, o po tėvo mirties tuomet dvylikametį Čentovičių iš gailėsčio priglaudė kunigas iš atokaus kaimelio, gerasis dvasiškasis tėvelis iš paskutiniųjų stengėsi, kad į namus ateinantys mokytojai įkaltų į galvą tai, ko tas tylenis, bukaprotis plačiakaktis vaikas nepajėgė išmokti kaimo mokykloje.

Bet visos pastangos nuėjo šuniui ant uodegos. Mirkas dėbsojo į šimtą kartų jam paaiškintus rašmenis nieko nesuprasdamas; netgi paprasčiausiems dalykams jo sunkiai dirbančios smegenys buvo per silpnos. Net sulaukęs keturiolikos skaičiaus pirštais, o paskaityti knygą ar laikraštį šiam pusaugiui bernaičiui buvo didelis vargas. Tačiau Mirko nė iš tolo nebūtu pavadinęs nepaslankiu ar kietakakčiu ožiu. Jis paklusniai darė, ko prašomas, prinešdavo vandens, skaldė malkas, su visais dirbdavo laukuose, tvarkė virtuvę ir patikimai, kad ir baisiai lėtai, atlikdavo ko paprašytas. Bet gerąjį kunigėlį labiausiai erzino to pusgalvio bernelio abejingumas viskam. Vaikis nieko nesiiimdavo nepalieptas, niekada nežaisdavo su kitais vaikėzais ir pats nesiiėškodavo kokio užsiėmimo, jei jam aiškiai nurodydavo; atlikęs darbus ūkyje, Mirkas tūnodavo kambaryje,

spoksodamas tuščiu avino žvilgsniu, nė kiek nesidomėdamas, kas vyksta aplinkui. O kai kunigas vakarais papsėdamas ilgą valstietišką pypkę, kaip visada, žaisdavo tris šachmatų partijas su žandarmerijos vachmistru, šviesiaplaukis berniokas tylus kiūtodavo šalia ir kaip apsimiegojęs, apsunkusiais vokais, abejingai spoksodavo į languotą lentą.

Vieną žiemos vakarą, aniem dviem įsigilinus į kasdienę šachmatų partiją, kaimo gatvė žvangindamos varpelius artėjo rogės. Vidun įpuolė valstietis snieguota kepure, esą jo sena motina guli mirties patale, lai kunigas pasiskubina, jei nori spėti suteikti paskutinį patepimą. Kunigas nedvejodamas pakilo. Žandarmerijos vachmistras, dar neišmaukęs iki galo savo alaus, atsisveikindamas prisikimšo pypkę ir jau lenkėsi ausis sunkių avikailio batų, bet čia pastebėjo nejudrų Mirko žvilgsnį, įsmeigtą į šachmatų lentą su pradėta partija.

– Norėtum užbaigti, ką? – nusišaipė jis, būdamas visiškai tikras, kad tas apsnūdęs vaikiščias negebės lentoje teisingai pastumti jokios figūrėlės.

Berniokas baugščiai pakėlė akis, linktelėjo ir įsitaisė klebono vietoje. Po keturiolikos ėjimų žandarmerijos vachmistras buvo nugulėtas ir, be kita ko, turėjo prisipažinti, kad pralošė jokių būdu ne dėl neapdairaus ėjimo. Žaidžiant kitą partiją nutiko tas pat.

– Balaamo asile! – nustebęs sušuko sugrįžęs klebonas ir Bibliją mažiau išmanančiam žandarmerijos vachmistru paaikškino, kad panašus stebuklas jau nutikęs prieš du tūkstančius metų, kai nebylus gyvūnas staiga išmintingai prakalbėjęs.

Nors metas buvo vėlyvas, kunigas nesusilaikė neparaginęs savo pusiau analfabeto globotinio sužaisti partiją. Mirkas ir jį lengvai aplošė. Žaidė neskubėdamas, lėtai, atkakliai, nė sykio nepakeldamas plačios kaktos. Bet su neįveikiamu ryžtingumu; kitomis dienomis nei žandarmerijos vachmistras, nei klebonas nepajėgė laimėti prieš jį nė vienos partijos. Kunigas,

kaip niekas kitas žinąs apie savo globotinio atsilikimą, dabar rimtai susidomėjo, ar šis vienintelis keistas gabumas atlaikytų rimtesnį patikrinimą. Tad nuvedė Mirką pas kaimo barzdaskutį, kad šis bent kiek apskabytų pasišiaušusius šiaudų spalvos plaukus ir Mirkas atrodytų bent pusėtinai padoriai, nuvežė jį rogėmis į kaimyninį miestuką, kur pagrindinėje aikštėje esančioje kavinėje buvo aistringų, už jį daug rimtesnių šachmatininkų kertelė. Susirinkęs nuolatinis pulkelis nemenkai nustebo, kai kunigas įstūmė į kavinę penkiolikmetį šiaudaplaukį raudonskruostį bernioką, apvilktą verstais avikailio kailiais ir apautą aukštais avies kailio auliniiais. Vaikinukas sutrikęs sustojo kampe, baugščiai nuleidęs akis, ir stovėjo ten, kol jį pašaukė prie vieno iš šachmatų stalų. Žaidžiant pirmą partiją Mirkas buvo įveiktas, mat pas gerąjį kleboną nebuvo matęs siciliškosios gynybos. Antrą partiją jau lygiosiomis sužaidė su geriausiu žaidėju. Žaisdamas trečią ir ketvirtą nugailėjo visus, vieną po kito.

Nuo tada mažame pietų Jugoslavijos provincijos miestuke ėmė dėtis keisti dalykai; čia susirinkus šviesiausioms galvoms, pirmas to kaimiečio čempiono pasirodymas išsyk tapo sensacija. Vienbalsiai nuspręsta, kad stebuklingasis berniukas turįs pasilikti miestuke iki kitos dienos, kad būtų galima sušaukti kitus šachmatų klubo narius ir nunešti žinią į pilį senajam grafui Simčičiui, šachmatų fanatui. Kunigas, pamatęs savo globotinį naujoje šviesoje, juo didžiuodamasis ir džiaugdamasis, vis dėlto nenorėjo praleisti privalomų sekmadieninių pamaldų, taigi pasakė paliksiąs Mirką vieną. Jaunasis Čentovičius šachmatininkų būrelio lėšomis buvo įkurdintas viešbutyje ir tąvakar pirmą kartą pamatė klozetą su nuleidžiamu vandeniu. Sekmadienio popietę šachmatininkų kampas buvo sausakimšas. Mirkas keturias valandas nejudėdamas išsėdėjo prie šachmatų lentos, nepratardamas nė žodžio ir nepakeldamas akių, skynė vieną pergalę po kitos, galiausiai jam buvo

pasiūlytas simultanas*. Kiek užtruko, kol jam, nemokytam, išaiškino, kad žaidžiant simultaną jis vienas turės kautis su keliais skirtingais žaidėjais. Bet vos tik Mirkas tai suvokė, jis kaipmat perprato užduotį ir avėdamas sunkiais gurgždančiais batais ėmė žingsniuoti nuo lentos prie lentos, kol galiausiai laimėjo septynias iš aštuonių partijų.

Dabar prasidėjo didieji pasitarimai. Nors šis naujasis čempionas buvo ne iš šio miestelio, visgi prabudo ir išplieskė tautinis pasididžiavimas. Galbūt miestukas, kurį žemėlapyje vargu ar kas buvo iki šiol pastebėjęs, pirmą sykį pelnys pagarbą, pasiuntęs į pasaulį žymų vyrą? Agentas pavarde Koleris, paprastai tiekiantis vien šansonetes ir dainininkes garnizono kabaretui, pareiškė esąs pasiryžęs, jeigu jam sumokėsia už metus, leisti jaunuolį mokytis šachmatų meno pas vieną jo pažįstamą, nuostabų, tegu ir kuklų meistrą Vienoje. Grafas Simčičius, šešiasdešimt metų kasdien žaidžiantis šachmatais ir neturėjęs tokio nuostabaus priešininko, išsyk pasirašė sutartį. Nuo tos dienos prasidėjo neįtikėtina laivininko sūnaus karjera.

Po pusmečio Mirkas jau buvo įvaldęs visas šachmatų technikos paslaptis. Tačiau jo meistrystė turėjo vieną trūkumą, kuris vėliau specialistų buvo nuolat pastebimas ir pašiepiamas: Čentovičius nė vienos šachmatų partijos nepajėgė sužaisti atmintinai, arba, kaip sako žinovai, akiai. Jis absoliučiai negėbėjo perkelti šachmatų lentos į neribotą vaizduotės erdvę. Jam visuomet reikėdavo prieš save matyti juodai ir baltai išmargintą kvadratą su šešiasdešimt keturiais langeliais ir trisdešimt dviem figūrėlėmis; net savo pasaulinės šlovės laikais jis vežiodavosi sudedamus kišeninius šachmatus, kad, norėdamas rekonstruoti kokią meistrišką partiją arba išspręsti problemą, galėtų susidėlioti prieš akis visas pozicijas. Šis nežymus

* Vieno šachmatininko žaidimas su daugeliu šachmatininkų tuo pačiu metu.
(Čia ir toliau – vert. past.)

defektas bylojo apie vaizduotės trūkumą ir artimuose rateliuose apie tai buvo gyvai diskutuojama, tarsi tarp muzikų būtų pasirodęs koks iškilus virtuožas ar dirigentas, kuris negeba groti ar diriguoti be atverstos partitūros. Tačiau ši keistenybė nieku būdu netrukdyt Mirkui stulbinamai iškilti. Sulaukęs septyniolikos jis jau buvo laimėjęs tuzinus šachmatininkų apdovanojimų, aštuoniolikmetis gavo Vengrijos meistro vardą, o dvidešimties tapo pasaulio šachmatų meistru. Šauniausi čempionai, kiekvienas jų pranokstąs Čentovičių intelektualiais gebėjimais, fantazija ir drąsa, pralaimėdavo jo kietai ir šaltai logikai, kaip Napoleonas pralaimėjo lėtapėdžiui Kutuzovui, kaip Hanibalas – Fabijui Kuntatoriui, apie kurį Livijus rašo, kad šis vaikystėje irgi buvęs flegmatiškas ir akivaizdžiai turėjęs protinio atsilikimo bruožų. Taigi nutiko taip, kad į garsių šachmatų meistrų galeriją, vienijančią įvairaus politinio plauko tipus, filosofus, matematikus, skaičiuojančias, turinčias vaizduotę ir kūrybiškas natūras, pirmą sykį įsiveržė visiškas intelektualinio pasaulio autsaideris, lėtapėdis nešnekus valstietis vaikėzas, iš kurio netgi sumaniausiems žurnalistams nepavykdavo ištraukti nė vieno publikacijoms tinkamo žodžio. Tiesa, trūkstamas nudailintas Čentovičiaus sentencijas laikraščiuose greitai pakeitė gausūs anekdotai apie jo asmenį. Tą pačią sekundę, kai pakildavo nuo šachmatų lentos, prie kurios buvo neprilygstamas meistras, Čentovičius išsyk tapdavo groteskiška ir kone komiška figūra; kad ir vilkintis ištaigingu juodu kostiumu, su pompastišku kaklaryšiu, persmeigtu pernelyg į akis krintančiu smeigtuku su perlu, kruopščiai sutvarkytais pirštų nagais, jis atrodė ir elgėsi kaip andainykštis menko protelio valstiečiokas, šluojantis kaimo klebono stubelę. Jis nemitriai ir begėdiškai šiurkščiai, savo kolegų pajuokai ir pykčiui, stengdavosi su smulkmenišku ir neretai netgi nepadoriu goduliu išspausti kiek įmanoma daugiau pinigų iš savo gabumų ir šlovės. Vos tik jam pažadėdavo honorarą, jis keliaudavo iš miesto

į miestą, apsigyvendavo pigiausiuose viešbučiuose ir žaisdavo varganiausiose draugijose, reklamavosi muilo reklamose ir, nekreipdamas dėmesio į konkurentų, puikiai žinančių, kad nesugeba be klaidų suregzti nė trijų sakinių, pašaipas, pardavė savo pavardę „Šachmatų filosofijai“, kurią iš tikrųjų parašė ir apsukriam leidėjui perdavė vienas Galicijos studenčiokas. Kaip ir visos nelanksčios natūros, jis neturėjo jokio humoro jausmo; nuo tada, kai laimėjo pasaulio šachmatų turnyrą, jis laikė save svarbiausiu žmogumi pasaulyje, o kai visus tuos sumanius, protingus, iškalbingus oratorius ir rašytojus sumušė jų pačių lauke ir pamatė, kad pinigų uždirba daugiau nei jie, jis, tas andainykštis neužtikrintas berniokas, virto šaltu pasipūtėliu, dažnai nepadoriai tai demonstruojančiu.

– Tokia staigi šlovė tikrai gali apkvaitinti tuščią makaulę, – užbaigė mintį mano draugas, ką tik pateikęs man keletą vaikiško Čentovičiaus pasipūtimo pavyzdžių. – Dvidešimt vienu kaimietukas iš Banato tikrai galėjo susirgti tuštybės liga, kai, vien mažumėlę pastumdęs figūrėles ant medinės lentos, per savaitę uždirbo daugiau nei visas jo kaimas kirsdamas medžius ir besiplūkdamas kiaurus metus. O kai šitaip, juk velniškai lengva pradėti laikyti save didžiu žmogumi, nors nė iš tolo nenutuoki, kad kitados gyveno kažkoks Rembrantas, Bethovenas, Dantė ar Napoleonas. Tasai bernelis su klampiomis smegenimis žino tik viena: kad jau mėnesių mėnesius nepralaimėjo nė vienos partijos, o kadangi nenutuokia, kad, be šachmatų ir pinigų, mūsų žemėje esama ir kitokių vertybių, jis tikrai turi daug priežasčių žavėtis savimi.

Šie taiklūs mano bičiulio žodžiai pažadino manyje smalsumą. Mane visą gyvenimą traukė visokiausi monomaniški, vienos vienintelės idėjos apsėsti žmonės, mat kuo ribotesnis esi, tuo arčiau begalybės; kaip tik tokie pasaulio atskalūnai kaip termitai statosi iš ypatingos materijos keistus ir nepakartojamus mažučius pasaulėlius. Taigi nė neslėpiau, kad per dvylika

dienų, kiek tęsis kelionė į Rio, noriu atidžiau patyrinėti šį keistą ribotumą.

Tačiau...

– Vargu ar jums tai pasiseks, – perspėjo mano draugas. – Kiek žinau, dar niekam nepavyko ištraukti iš Čentovičiaus nė kruopelės psichologijos. Nors ribotas, tasai suktas kaimietis toks gudrus, kad slepia savo silpnybes griebdamasis paprastos technikos: jis vengia bet kokio pokalbio, išskyrus nebent su kraštiečiais, sutiktais nedideliuose svečių namuose. Vos pajutęs išsilavinusį žmogų, sulenda į savo sraigės kiautą; taigi niekas negali pasigirti išgirdęs iš jo paiką žodį arba kitaip išmatavęs beribes jo neišprusimo duobes.

Ko gero, mano draugas buvo teisus. Pirmąją kelionės dieną pasirodė visiškai neįmanoma prisiartinti prie Čentovičiaus, nebent būtum nuožmiai įkyrus, bet tai – ne mano būdai. Kartais jis žingsniuodavo pasivaikščiojimų deniu, bet visada sunėręs rankas už nugaros ir toks išdidus, užsislendęs savyje kaip Napoleonas tame garsiaame paveiksle; be to, kaip koks Aristotelis sukdavo ratą denyje paskubomis ir taip veržliai, kad būtų reikėję lėkti šuoliais, jei nori spėti užkalbinti. O bendruosiuose salonuose, bare, rūkomajame jis niekada nesirodydavo; kaip pasiteiravus man pranešė stiuardas, didžiąją dalį dienos jis leidžia savo kajutėje, studijuodamas arba peržaisdamas šachmatų partijas ant didelės lentos.

Po trijų dienų pradėjau nervintis; Čentovičiaus kieta gyvenbos technika atrodė sumanesnė už mano troškimą prieiti prie jo. Dar niekada gyvenime neturėjau progos asmeniškai susipažinti su šachmatų didmeistriu, ir juo labiau stengiausi personifikuoti tokį tipą, juo sunkiau buvo įsivaizduoti smegenų veiklą, kai visas gyvenimas sukasi vien apie šešiasdešimt keturis juodus ir baltus langelius. Aš iš patirties žinojau, koks paslaptingas ir viliojantis yra šis „karališkas žaidimas“ – vienintelis iš visų žaidimų, sugalvotų žmogaus, nepripažįstantis

atsitiktinumų tironijos ir nugalėtojo palmių vainiką uždedantis vien protui, o gal tam tikriems protiniams gebėjimams. Bet vadinti šachmatus žaidimu – argi tai ne įžeidus susiaurinimas? O gal tai ir mokslas, ir menas, pakibęs tarp šių kategorijų kaip Mahometo karstas tarp dangaus ir žemės, vienu mostu suvienijęs visas priešybių poras? Labai senas ir visgi amžinai naujas, iš prigimties mechaniškas, bet paveikus dėl fantazijos, geometriškai apribotas statiškoje erdvėje, bet sykiu galintis pasiūlyti neribotą kiekį kombinacijų; nuolat besivystantis, bet ir sterilus, niekur nevedantis mąstymas, matematika, kuri nieko neskaiciuoja, menas be kūrinų, architektūra be substancijos, tačiau savo būtimi ir čiabūtimi nė kiek ne mažiau patvarus nei visos knygos ir visi veikalai, vienintelis žaidimas, priklausęs visoms tautoms ir visiems laikams, apie kurį nežinoma, koks dievas atnešė jį Žemėn norėdamas išvaikyti nuobodulį, paštrinti jusles, pakinkyti sielą. Kur jo pradžia ir kur pabaiga: bet kuris vaikas gali išmokti svarbiausias taisykles, bet kuris nevėkšla gali pamėginti žaisti, bet šitas nepakeičiamas ankštas lentos kvadratas geba išugdyti ypatingą meistrų rūšį, nesulyginamą su jokiais kitomis, žmones, gebančius vien žaisti šachmatais, specifinius genijus, apdovanotus vizijomis, kantrybe ir technika kaip matematikai, poetai, muzikai, tik pas juos tie dalykai kitaip suderinti ir sujungti. Ankstesniais fizionomikos klestėjimo laikais koks nors Galis* turbūt būtų pjaustęs tokių šachmatų meistrų smegenis norėdamas sužinoti, ar tų genijų pilkojoje smegenų medžiagoje, kitaip nei kitose kaukolėse, yra koks ypatingas vingis, tarsi koks stipresnis šachmatų raumuo ar šachmatų gumbelis. Tokį fizionomistą labai sužavėtų tūlo

* Francas Jozefas Galis (Franz Joseph Gall, 1758–1828) – austrų gydytojas, smegenų anatomas, frenologijos ir fiziognomikos šalininkas, sukūręs teoriją, pagal kurią psichinės žmogaus savybės susijusios su kaukolės forma, o asmens charakterio bruožai nuskaitomi iš jo mimikos.

Čentovičiaus atvejis, kai specifinis genialumas įspraustas į absoliučiai vangų protą lyg viena aukso gysla centnerį sveriančiame netašyto akmens luite. Po teisybei, manęs seniai nestebino faktas, kad tokiam unikaliai, tokiam genialiam žaidimui prireikė specifinių matadorų, bet kaip sunku, kone neįmanoma įsivaizduoti gyvenimo guvaus proto žmogaus, kuriam pasaulis susitraukia iki juodo ir balto ankštumos, kuriam gyvenimo triumfas – vien šen ir ten, pirmyn atgal stumdyti trisdešimt dvi figūrėles, žmogų, kuriam pradėjus debiutą pirma paeiti žirgu, o ne pėstininku, – jau žygdarbis ir nemirtingumas varganame Šachmatų knygos kamputyje; žmogų, dvasinę būtybę, kuri nepamesdama proto dešimt, dvidešimt, trisdešimt, keturiasdešimt metų visas savo mąstymo galias eikvoja vis tam pačiam apgailėtinam dalykui – įvaryti į kampą medinį karalių ant medinės lentos!

Ir štai dabar toks fenomenas, toks keistas genijus ar mįslingasis kvailys pirmą kartą taip arti manęs, vos per šešias kajutes tame pačiame laive, o aš, nelaimėlis, kurio smalsumas intelektualiams dalykams visuomet išsigimsta ir virsta tam tikra aistra, nepajėgiu prie jo priartėti. Mintyse pradėjau regzti absurdiškiausius klastos planus: pavyzdžiui, pakurenti jo tuštybę neva paprašius interviu svarbiam laikraščiui; arba pričiupti pasinaudojus jo goduliu, pasiūlant pelningą turnyrą Škotijoje. Bet galiausiai prisiminiau, kad patikimiausias medžiotojų būdas norint prisivilioti teterviną – tai pamėgdžioti jo paties burbuliavimą; norint atkreipti į save šachmatų meistro dėmesį, kas gali būti paveikesnio, nei pačiam mėginti sužaisti šachmatų partiją?

Niekada gyvenime nebuvo rimtas šachmatininkas. Dėl paprastos priežasties – šachmatais žaisdavau lengvabūdiškai ir vien savo malonumui; jei valandai prisėdu prie šachmatų lentos, tai ne norėdamas įsitempti, o priešingai, trokšdamas atsipalaiduoti nuo protinės įtampos. Aš šachmatais žaidžiu tikrąja

„ALMA LITTERA“
VERTINGIAUSIŲ
LITERATŪROS KŪRINIŲ
KOLEKCIJOJE JAU IŠLEISTA:

John Fowles
„Danielius Martinas“

Henry James
„Moters portretas“

Charlotte Brontë
„Vijetė“

Gabriel García Márquez
„Šimtas metų vienatvės“

David Herbert Lawrence
„Ledi Čaterli meilužis“

Hjalmar Söderberg
„Daktaras Glasas. Rimtas žaidimas“

Elizabeth Taylor
„Rožių vainikas.
Ponia Palfri „Claremonto“ viešbutyje“

Stefan Zweig
„Šachmatų istorija“